

MEMORANDUM

De erfgoedvrijwilliger: zorgdrager en ambassadeur van onroerend erfgoed

Vrijwilligers zoals metaaldetectoristen, heemkundigen of leden van archeologische werkgroepen verrichten zeer waardevol werk in het (onroerend)erfgoedveld. Gedreven vanuit individueel engagement verrijken ze de archeologische wetenschap en maken ze het brede publiek warm voor geschiedenis en erfgoed. Ervaring en onderzoek tonen aan dat samenwerking binnen het brede erfgoedveld loont, niet in het minst wanneer ook erfgoedvrijwilligers nauwer worden betrokken. Om die netwerken en synergie mogelijk te maken is een structurele aanpak, een constructieve dialoog en meer ondersteuning van het vrijwilligersveld nodig.

Als partner van talloze (boven-)lokale verenigingen en gemeenschappen zorgt Histories al mee voor boeiende wisselwerkingen: tussen lokaal historisch onderzoek en archeologie, tussen wetenschap en publiekswerking, tussen vrijwilligers en beroepskrachten.

Het metaaldetectieveld: verder zaaien om meer te oogsten

In 2016 creëerde de Vlaamse Regering een legaal kader voor metaaldetectie en magneetvisserij. Ondertussen tellen we ruim 8.000 erkende detectoristen en het aantal blijft stijgen. Internationale voorbeelden uit Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken tonen de enorme impact die metaaldetectie kan hebben op archeologische kennis, erfgoedparticipatie en erfgoedbeheer. Detectoristen vervullen een belangrijke signaalfunctie omdat ze nieuwe sites of bodemverstoring op de radar zetten, waardoor verder archeologisch onderzoek kan gebeuren. Deze vrijwilligers verzamelen jaarlijks duizenden vondsten die buiten het klassiek archeologisch onderzoek vallen, maar wel relevant zijn voor wetenschappelijk onderzoek. Daardoor bezitten ze naast grote private collecties vaak een uitgebreide vakkennis over archeologische artefacten, alsook over hun eigen streek.

Omdat niet elke detectorist de regels kent of volgt, wordt deze erfgoedpraktijk helaas niet overall warm onthaald (zie bijvoorbeeld de open brief van ICOFORT over metaaldetectie op historische oorlogssites). Het zou echter zonde zijn om het kind met het badwater weg te gooien omdat handhaving of de registratie van vondsten in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) moeilijk blijkt. Op het vlak van erfgoedbeheer en kenniswinst is het aantoonbaar productiever om in te zetten op de versterking van de relatie tussen professionele en vrijwillige archeologen, en op een constructieve aanpak die detectoristen sensibiliseert en responsabiliseert. Verantwoordelijkheid en waardering moeten hierbij hand in hand gaan. Dit vraagt, naar succesvolle voorbeelden in het buitenland, om een duidelijke langetermijnvisie op metaaldetectie en een duurzame investering door de Vlaamse overheid als sturende en subsidiërende actor in het erfgoedveld.

Histories pleit voor:

- \ Een volgehouden, inclusief beleid dat het grote potentieel van metaaldetectie en de vele vrijwilligers ten volle erkent en benut;
- \ Het opbouwen van goede relaties en meer samenwerking tussen het Agentschap en het veld, waaronder een structurele dialoog met de koepelorganisatie Detectum;
- \ Opleiding en begeleiding van detectoristen en het promoten van voorbeeldpraktijken.

De troeven van publieksarcheologie: meer draagvlak voor het ondergrondse

In het onderzoeksrapport '[Publieksarcheologie in Vlaanderen](#)' (p.77) lezen we: "Archeologisch onderzoek is dagelijkse kost in Vlaanderen. Toch bereikt de kenniswinst uit deze diverse onderzoeken onvoldoende het algemene publiek. Publiekswerking is echter een belangrijke pijler in de beleving, waardering en bijgevolg het behoud van het archeologisch erfgoed. Ook vrijwilligers spelen een cruciale rol in publieksarcheologie. Het belang van verenigingen en vrijwilligers voor het maatschappelijk draagvlak voor archeologie wordt door alle professionele respondenten bevestigd en onderstreept. Zij zijn de ambassadeurs voor de archeologie en belangrijke beginschakels in de keten van publieke belangstelling. Ze zijn nodig om publieksactiviteiten te initiëren en ondersteunen, ze motiveren lokale bestuurders, ze gebruiken en valoriseren de archeologische onderzoeksrapporten."

Histories onderschrijft en parafraseert dan ook graag de volgende aanbevelingen uit dit rapport:

- \ Ontwikkel een visie op publieksarcheologie die inzet op participatie en het louter communiceren van onderzoeksresultaten overstijgt;
- \ Vernetwerk de sector (zowel professioneel als de vrijwilligers) zodat meer synergie ontstaat tussen erkende archeologen, erfgoedvrijwilligers, erfgoedbeheerders, erfgoedactoren op lokaal en regionaal niveau (bijv. IOED's) én wetenschappelijke instellingen;
- \ Zorg voor een betere ondersteuning van het vrijwilligerswerk.

Een verkaveld erfgoedveld: de verrommeling tegengaan

Hoewel geschiedenis, bodem en natuur voor archeologie hand in hand gaan, is dat beleidsmatig niet het geval. Diensten als ruimtelijke ordening, landschapsontwikkeling en natuurbeheer zijn aparte beleidsdomeinen. En daarnaast is er de decretale opdeling in cultureel en onroerend erfgoed die in de (boven)lokale erfgoedpraktijk zeer moeilijk werkbaar is. Voor heemkundigen, lokale historici of archeologische werkgroepen maken bouwkundig, archeologisch en landschappelijk erfgoed integraal deel uit van het verleden dat ze bestuderen of het erfgoed dat ze uitdragen. Maar hun kennis en visie met betrekking tot het verleden en het toekomstig beheer van bijvoorbeeld kapelletjes, kastelen, trage wegen, houtig erfgoed of oude vondstcollecties wordt onvoldoende benut in het (lokaal) debat rond onroerend erfgoedbeleid. Tegelijkertijd bestaan er, ondanks de inhoudelijke raakvlakken, wel degelijk methodologische verschillen en aparte netwerken die verkokerd naast elkaar functioneren.

Histories pleit voor:

- \ Een integrale, geïntegreerde en holistische benadering van erfgoed;
- \ Meer afstemming, samenwerking en kennisdeling tussen de verschillende beleidsdomeinen, zeker op het lokale niveau;
- \ Meer actieve (burger)participatie van vrijwillige onderzoekers en erfgoedwerkers aan het maatschappelijk debat rond onroerend erfgoed, o.a. via adviesraden.

De ondersteuning van onroerend-erfgoedvrijwilligers: een braakliggend terrein

De ondersteuning vanuit Vlaanderen van het erfgoedvrijwilligerswerk is de voorbije jaren sterk afgebouwd. Ondermeer de afschaffing van provinciale subsidies, de opgelegde fusie van (voormalige) koepelorganisaties binnen Volkskunde, Familiekunde en Heemkunde of recent nog de opheffing van het Participatiedecreet hebben bovenlokale organisaties sterk onder druk gezet. Dit komt bovenop maatschappelijke uitdagingen zoals vergrijzing, diversiteit, covid, digitalisering enzovoort die hun veerkracht op de proef stellen. Willen we in de toekomst een beroep blijven doen op de kennis, kunde en helpende handen van vrijwilligers dan is een daadkrachtige structurele ondersteuning van hun organisaties en erfgoedpraktijken een noodzaak.

Voor vrijwilligers in de cultureel-erfgoedsector neemt vooral Histories deze rol op, samen met andere landelijke [erfgoeddienstverleners](#) en [erfgoedcellen](#). Voor de verenigingen die bezig zijn met archeologie, bouwkundig en landschappelijk erfgoed was deze taak ooit weggelegd voor Forum voor Erfgoedverenigingen tot het in 2012 met Erfgoed Vlaanderen en het coördinatiecentrum Open Monumentendag fuseerde tot Herita. Tien jaar later maakt Herita de keuze om voortaan vooral zorg te dragen voor historische plekken en de vrijwilligers die deze sites mee openstellen. De ondersteuning van het autonome verenigingsveld voor onroerend erfgoed met daarin bijvoorbeeld molenaars, industriële archeologie en archeologische verenigingen is voor hen geen taak meer. De [IOED's](#) zijn onvoldoende bestaft en niet altijd even onderlegd in de specifieke erfgoedpraktijk of het werken met vrijwilligers. Ze zijn zelf vragende partij voor ondersteuning en samenwerking hierbij. Enkel het veld van metaaldetectie krijgt enige ondersteuning van Histories dankzij een projectsubsidie van Onroerend Erfgoed.

Histories wenst de onroerend erfgoedvrijwilligers dezelfde ondersteuning toe als de cultureel-erfgoedvrijwilligers, met als doel:

- \ Dynamische erfgoedpraktijken die erfgoedzorg duurzaam houden;
- \ Veerkrachtige erfgoedverenigingen die zorg blijven dragen voor ons erfgoed;
- \ Netwerken van erfgoedvrijwilligers die zorgen voor meer synergie in en met het erfgoedveld.

Samengevat

Histories pleit voor:

1. Een inclusieve visie op erfgoed, metaaldetectie en publieksarcheologie;
2. Meer samenwerking en netwerking tussen de verschillende actoren in het erfgoedveld;
3. Duurzame ondersteuning van het vrijwilligersveld.

Histories vzw

- \ Is er voor en door erfgoedvrijwilligers;
- \ Ondersteunt en versterkt een dynamisch netwerk van deskundige erfgoedvrijwilligers: hun passie voor erfgoed geeft zin en betekenis aan ieders verleden, nu en in de toekomst;
- \ Streeft naar een integrale, geïntegreerde en holistische benadering van immaterieel, roerend én onroerend erfgoed, omdat het manifestaties zijn van eenzelfde gedeeld verleden;
- \ Ontvangt hiervoor een werkingssubsidie van de Vlaamse overheid via het cultureel-erfgoeddecreet, en een projectsubsidie van het agentschap Onroerend Erfgoed;
- \ Zet de gesubsidieerde werking voort van Familiekunde Vlaanderen vzw en de ontbonden vzw's Heemkunde Vlaanderen en Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag.

Meer info

Website: www.histories.be

Algemeen coördinator: eva.wuyts@histories.be \ 0495 56 13 45

Medewerker metaaldetectie: anouk.hazelof@histories.be \ 0492 11 66 18